

Oponentský posudek k habilitaci ThLic., Mgr. Denisy Červenkové, Th.D., zvl. na základě předložené práce *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*

Křesťanská orientace vlastního místa a vztahů v nábožensky pluralitním světě patří k důležitým pilířovým tématům bohatého teologického a religionistického díla pedagožky KTF karmelitky Denisy Červenkové. Sám jsem měl čest a potěšení zabývat se jako recenzent jejími třemi pracemi tohoto rázu, které postupně rozvíjejí erudovaný pohled na toto významné a studijně náročné téma, včetně jeho etických implikací: *Náboženství jako teologický fenomén* (P, Mervart, 2013; recenze v *Acta Universitatis Carolinae – Theologica*, 2014) a *Katolický pohled na náboženskou pluralitu* (Karolinum, 2016; recenze v revui *Universum*, 2017/3). Do třetice jsem doporučil k vydání další, prakticky zaměřenou, nepřímou návaznou knižní studii *Etika mezikulturního a mezináboženského dialogu* (Karolinum, 2018; nepublikovaný vyžádaný posudek pro nakladatelství). Knihu, již autorka nyní předkládá k habilitaci, jsem již tehdy s přesvědčením přiřadil k vrcholným dílům pozvolna se rozvíjejícího oborového zaměření teologie náboženství v našem českém prostředí

V *Katolickém pohledu* Denisa Červenková rozvíjí do šířky i hloubky své předchozí přehledné výklady věnované studiu světových náboženství a činí tak optikou, jež překračuje antropologické hranice religionistiky k teologické reflexi zaměřené k otázkám zjevení, pravdy a spásy. Opřena o rozsáhlou erudici sleduje dějiny rozvíjející se křesťanské teologie (mimokřesťanských) náboženství od počátků v klimatu pozdní antiky až po Druhý vatikánský koncil. A samozřejmě pak v podstatné části práce směřuje zasvěcenou pozornost dále k dnešku. Zaznamenává a hodnotí bohaté vícesměrné úvahy, názory a podoby mezináboženského dialogu v utřídění, jež dobře umožňuje orientaci ve stanoviskách pokoncilního magisteria ke světovým náboženstvím, a podobně pak v dokumentech kuriálních dikasterií a v institučních iniciativách ke specifickým otázkám. Odráží se zde starostlivá péče církve o plnění svého poslání v nebyvale rychle se měnících podmínkách dnešního světa s jeho často bolestnými problémy zahušťujícího se globálního soužití a postmoderního rozvolňování hodnot. Autorka nepochybně dokázala přesně a přesvědčivě vystihnout význam Druhého vatikánského koncilu a změn, které přinesl ve vztahu k nekatolíkům a i šíře k nekřesťanům otevřenějším pojetím Božího plánu spásy. Pro téma recenzované práce koncil znamená zásadní mezník, jehož ústřední postavení v řešení otázek náboženské plurality je v autorčině pojetí dějin vztahů křesťanů k jiným náboženskými tradicím zcela evidentní. Hlásím se k témuž hodnocení jako autorka, a tak v roli, jíž jsem byl pověřen, těžko hledám a vlastně nenalézám podněty k oponentním výtkám..

Souhrnnou charakteristiku výkladů a úvah sestry Denisy, využívajících jak primární prameny tak široké spektrum názorů dnešních teologů ke sledování dějinného vývoje křesťanského, zvláště pak katolického pohledu na jinověrce, jsem podal již ve zmíněné recenzi z roku 2017. Zde se proto omezím jen na některé dílčí momenty, které potvrzují autorčinu bohatou kompetenci a způsobilost inspirovat ke spolupráci na společném díle náboženského dorozumění. Jde přitom o kultivované následování cesty, jejíž dějinné podoby českým čtenářům tak výstižně ukazují recenzovaná kniha a v ní jmenované zahraniční i naše přední osobnosti teologie náboženství, a také o povzbuzení k překonání zklamání a pochyb, jimiž nás až dusivě zavalují zlé jevy soudobého dění v některých jinověreckých komunitách – násilná hnutí islamistů jsou nejmarkantnějším, ale nikoli jediným příkladem – i některé jejich reflexe u nás. Kniha Červenkové napomáhá k orientaci a dodává síly nepolevovat v úsilí porozumět druhým a svému vlastnímu pohledu na ně, kultivovat vlastní postoj a zapojit se do snah o dialog založený na úctě a důvěře. Autorka sama se v přístupu k náboženské pluralitě hlásí ke středové linii v bádání i dialogu, přijatelné z hlediska magisteria církve (s. 176). Její kniha, kterou se zde zabýváme, věnuje pozornost celému širokému katolickému a v určité

míře i širšímu křesťanskému názorovému spektru; snad s výjimkou některých extrémních pozic. Jsem dalek toho vyčítat například, že opomíjí názory Kněžského bratrstva sv. Pia X. (lefebvristů) a jiných, novějších stoupců tvrdého exkluzivismu.

Mé vlastní odborné zaměření je spíše užší, soustřeďuje se zvláště na vztahy k islámu. Skromným dílem jsem se účastnil křesťanských iniciativ dialogu s muslimy v Evropě a mohu dosvědčit, jak cenné jsou přitom myšlenky a formulace, jaké na tomto poli přinášejí teologové angažovaní – badatelsky nebo bezprostředně prakticky - v mezináboženských kontaktech. Ve svých přednáškách často cituji francouzského dominikána, mistra hermeneutiky Clada Geffrého (z. 2017), který řadu pojmů a skutečností v odlišné náboženské tradici dokáže uchopit jako podněty k smysluplnému promýšlení. Sestra Denisa ho cituje vícekrát, zvláště inspirativní se mi zdá jeho myšlenka vidět za „tajemstvím“ náboženské plurality Boží záměr spásy všech lidí (s. 19 a 24). Geffré patří k předním postavám dnešní teologie náboženství, jimž je naše autorka přesností a hloubkou historického záběru svého česky psaného díla důstojnou obdobou. Svou evropskou erudici dovršila po šestiletém teologickém studiu ve Veroně (2000-2005) italskou disertací o Tertullianovi, jejíž českou verzi vydala s titulem *Jak se křesťanství stalo náboženstvím – recepcce pojmu religio v Tertulianově Apologetiku* (2012). Zde patrně má první kořeny její zájem o náboženskou pluralitu a místo, jaké v ní zaujalo křesťanství. Tertullianus a související široká tematika patří samozřejmě k důležitým místům jejího *Katolického pohledu*, kde líčí, jak se křesťanství vymaňovalo z náboženských tradic antického světa. V dalším, středověkém vývoji se vyrovnávalo nejen s přežívajícími podobami pohanství, ale také s konkurenčními monoteismy: s biblickým a pak diasporním judaismem a s nově vyvstalou expanzí islámu. K islámské tematice přispěla několika studii ve sbornících a časopisech, včetně koedice knihy *Islám v českých zemích* (Denisa Červenková, Albert-Peter Rethmann (eds.), KTF, Center for Migration Studies, 2009). Jako islamolog hodnotím její studijní exkurzy tímto směrem a zároveň rád oceňuji *Katolický pohled* jako faktograficky spolehlivé, kultivovaně uspořádané a jasně formulované přehledné zpracování teologického základu pro jakoukoliv – třeba i zcela sekulárně orientalistickou – reflexi o vztahu křesťanství k jiným náboženstvím.

Zatímco ve své recenzi v *Universu* jsem se přirozeně snažil seznámit s nabízenými výklady či pokusnými řešeními závažného tématu, jež kniha vyjadřuje svým titulem a probírá v dějinách a v dnešním myšlenkově rozervaném světě, českého kultivovaného čtenáře, v tomto posudku jde o akademické zhodnocení díla z hlediska autorčina přínosu. Hodnotím jej jednoznačně kladně. Kniha přináší ucelený, faktograficky spolehlivý pohled na dějinný proces náboženského hledání pravdy, v němž naše doba se zvýšenou hustotou a intenzitou kontaktů různých populačních skupin dává posavadnímu pohybu vpřed s novou, teď již neodbytnou naléhavostí úkol vyrovnat se s odlišností druhých, přijmout ji a kultivovat, jak nás vybízí křesťanské východisko. Recenzovaná práce ukazuje ve své hermeneutice náboženského pluralismu, že exkluzivismus spásy není zřejmě nejvhodnější cestou jak dál. (Ostatně ani historické *Extra ecclesiam nulla salus* nelze slepě dogmatizovat, má svá vlídná, inkluzivní pojetí – viz s. 56-65; Kristus nevylučuje, nabízí spásu všem). Budu rád, když v pokračujícím toku a turbulencích dějin sestra Denisa rozšíří ještě závěrečné kapitoly svého *Katolického pohledu* o zmínky o přístupu k druhým, jaký v těchto letech volí papež František. Mám na mysli zvláště svízelné otázky migrace a samozřejmě iniciativy spojené s důrazem na milosrdenství a se shodnými pohledy na Boží vůli přející lidskému bratrství, k jakým dospěla Františkova setkání s velkým imámem káhirskeho al-Azharu (zvláště ve společném dokumentu z Abú Zabí z února 2019). Pozornost si zasluhují také nové encykliky a pokračující práce Mezinárodní teologické komise a v neposlední řadě významných teologů, včetně našich. Mnoho otázek, jak práce ve svých závěrech uvádí, zůstává otevřeno. .

Domnívám se, že doba Františkova pontifikátu a bohaté pozitivní a bohužel také negativní stránky rychlých změn a mnohostranného dění v různých končinách dnes již tak

úzce provázaného světa vyvolají u nás dříve nebo později apel na Denisu Červenkovou, aby svou knihu o náboženské pluralitě vypravila v aktualizujícím rozšíření do druhého vydání, Kniha splňuje vysoké akademické nároky, díky autorčinu příjemnému stylu hovoří zajímavě a zároveň přehledně a plně srozumitelně i o velmi složitých otázkách a slouží důležitým cílům pravdivého porozumění. I tehdy, jestliže dovršené poznání pravdy očekáváme až v eschatologické plnosti dějin (s. 167), náš úkol pracovat pro tento cíl tím na své naléhavosti neztrácí. S hlubokým přesvědčením a rád doporučuji jmenovat ThLic. Mgr. Denisu Červenkovou, Th.D. docentem.

V Praze 1. září 2020

Prof. PhDr. Luboš Kropáček, CSc.
Husitská teologická fakulta UK